

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 18. června 2024 ve věci č. 58737/14 – A. P. proti Arménii

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně shledal porušení článku 3 Úmluvy kvůli nedodržení pozitivního závazku státu zavést preventivní a bezpečnostní opatření k ochraně čtrnáctileté dívky před sexuálním zneužíváním ve škole učitelem. Konstatoval i porušení práva na respektování soukromého života stěžovatelky dle článku 8 Úmluvy, protože navzdory žádosti o utajení byla zveřejněna její totožnost v online soudní databázi. Porušení článku 13 Úmluvy Soud shledal kvůli nemožnosti domoci se náhrady nemajetkové újmy v občanskoprávním řízení.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka žije od narození s lehkým mentálním postižením. V době předmětných událostí jí bylo 14 let a navštěvovala devátou třídu v místní státní škole.

V únoru 2012 podala matka stěžovatelky trestní oznámení vůči učiteli tělocviku a starostovi obce A. G., který se měl dopustit znásilnění stěžovatelky. V trestním řízení vyšlo najevo, že v období mezi listopadem 2011 a únorem 2012 ji A. G. čtyřikrát sexuálně napadl. A. G. měl podle mnoha svědků ve vesnici pověst sukničkáře bez morálních zábran. Ve vztahu ke stěžovateli využil pozice autority učitele a starosty obce i jejího zvlášť zranitelného postavení mladé dívky s mentálním postižením. Stěžovatelku sexuálně napadl ve své kanceláři obce i ve škole během vyučování, kde ji odvedl do prázdné třídy.

Na jeho chování se škola snažila upozornit žačka z vedlejší třídy. V době posledního útoku se dozvěděla, že A. G. opět odvolal stěžovatelku z výuky. Když se pohledem skrze klíčovou díрку dveří přesvědčila, že A. G. nejspíše znovu sexuálně napadá stěžovatelku, běžela do třídy, informovala žáky a učitelku a naléhala, ať s ní jdou na místo. Nikdo ji přes její usilovné naléhání nenásledoval. Neuspěla ani v kanceláři ředitelky školy či dalších učitelů. Špatný psychický stav, v jakém se stěžovatelka nacházela po události, mohli o přestávce pozorovat všichni včetně její třídní učitelky. Přesto nikdo z učitelů nezareagoval a útok nenahlásil, jen ji poslali domů, bez informování rodičů. Rodina stěžovatelky se o událostech dozvěděla až na základě zvěstí, které se začaly šířit vesnicí. A. G. dále vyučoval, škola vůči němu nepodnikla žádné formální kroky.

Hned poté, co matka stěžovatelky podala trestní oznámení, se věci začaly zabývat orgány činné v trestním řízení. A. G. byl následně odsouzen k osmi letům odnětí svobody. S náhradou nemajetkové újmy se stěžovatelka obrátila na civilní soudy. Kromě ní žádala, aby proces probíhal neveřejně a nebyly zveřejněny informace ohledně řízení v online databázi soudních rozhodnutí Datalex. Došlo však ke zveřejnění celého jména i adresy stěžovatelky. Z rozhodnutí bylo možné dovodit, že se stala obětí sexuálního útoku.

S ohledem na tehdejší arménskou právní úpravu se stěžovatelka nedomohla náhrady nemajetkové újmy, kterou jí A. G. způsobil.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že nezavedení dostatečných preventivních a bezpečnostních opatření pro ochranu dítěte s mentálním postižením před sexuálními útoky ze strany osoby v pozici autority je porušením pozitivních závazků státu dle článku 3 Úmluvy.

a) Obecné zásady

Soud nejprve připomněl, že základní principy ochrany dětí před špatným zacházením nedávno shrnul ve věci *X a ostatní proti Bulharsku* (č. 22457/16, rozsudek velkého senátu ze dne 2. února 2021, § 176–183). Konkrétně mezi pozitivní závazky státu na poli článku 3 Úmluvy patří a) povinnost zavést vhodný

právní a regulační rámec ochrany; b) v některých jasně daných situacích povinnost přijmout operativní opatření k ochraně obětí špatného zacházení a c) povinnost provést účinné vyšetřování takového zacházení. Ve věci *O’Keeffe proti Irsku* (č. 35810/09, rozsudek velkého senátu ze dne 28. ledna 2014, § 145) Soud zdůraznil důležitost pozitivního závazku ochrany dětí v zařízeních jako základní školy, kde autority mají zvláštní povinnost chránit zdraví a blaho především mladších žáků. Ti jsou nejvíce zranitelní a pod výlučnou kontrolou vyučujících.

Soud poukázal na zvláštní význam ochrany dětí, které jsou z důvodu postižení ještě zranitelnější (*X a Y proti Nizozemsku*, č. 8978/80, rozsudek ze dne 26. března 1985, § 21–30). Předcházení sexuálnímu zneužívání dětí může být zajištěno jen za předpokladu účinného trestněprávního rámce v kombinaci se systémem uplatňování práva a existencí mechanismů odhalování a oznamování špatného zacházení (*Söderman proti Švédsku*, č. 5786/08, rozsudek velkého senátu ze dne 12. listopadu 2013, § 82).

Dle Soudu není nutné dokázat příčinnou souvislost mezi omisivním jednáním státu a špatným zacházením. Není tedy potřeba dokazovat, že kdyby stát nebyl nečinný, špatné zacházení by nenastalo. Nepřijetí dostupných opatření, která mohla mít reálnou šanci změnit výsledek nebo zmírnit újmu, je dostatečné k tomu, aby Soud odpovědnost vyvodil (*O’Keeffe proti Irsku*, cit. výše, § 149). Pozitivní závazek státu nelze vykládat tak, aby ukládal nemožnou či nepřiměřenou zátěž s ohledem na nepředvídatelnost lidského chování a operativní rozhodnutí. Musí však obsahovat postup k zabránění špatnému zacházení, o němž orgány věděly nebo vědět měly.

b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

Stěžovatelka byla s ohledem na svůj nízký věk a postižení ve zvlášť zranitelném postavení. Není pochyb o tom, že sexuální útoky, kterým byla vystavena, byly dostatečně závažné pro jejich podřazení pod rozsah článku 3 Úmluvy (*mutatis mutandis C. A. S. a C. S. proti Rumunsku*, č. 26692/05, rozsudek ze dne 20. března 2012, § 73).

K procesním pozitivním závazkům dle článku 3 Úmluvy Soud neměl vůči státu výhrad – trestní řízení probíhalo na základě trestního oznámení stěžovatelčiny matky rychle a účinně, přičemž vyústilo k odsouzení pachatele. Soud se však zabýval hmotněprávními pozitivními závazky, a to povinností zavést vhodný právní a regulační rámec ochrany a povinností v některých situacích přijmout operativní opatření k ochraně obětí špatného zacházení.

1. Povinnost zavést vhodný právní a regulační rámec ochrany

Podle Soudu nic nenasvědčuje tomu, že by v době incidentu existovaly mechanismy určené k prevenci, odhalování a oznamování špatného zacházení s dětmi ve vzdělávacích institucích, včetně sexuálních útoků. Dle Soudu by navíc v rámci takových mechanismů měly existovat zvláštní pojistky a záruky pro děti s postižením, jako byla stěžovatelka, které jsou ve vztahu ke zneužívání ještě zranitelnější. Při výše popsaných událostech si žádný ze zaměstnanců školy nevěděl s nastalou situací rady, jelikož se jim v této oblasti nedostalo instrukcí ani školení. Výsledkem byla nečinnost vůči sexuálnímu útoku A. G. proti stěžovateli. Ani samotná ředitelka školy nepodnikla žádný krok, neinformovala příslušné orgány ani rodinu stěžovatelky. Soud uvedl, že rychlá reakce těchto osob v dané situaci mohla alespoň zmírnit újmu, kterou stěžovatelka utrpěla.

Soud proto uzavřel, že stát nezajistil účinnou ochranu školních dětí před rizikem sexuálního zneužívání tím, že nezavedl vhodný právní a regulační rámec ochrany ani odbornou přípravu osob pracujících s dětmi, čímž porušil povinnosti vyplývající z článku 3 Úmluvy.

2. Povinnost přijmout operativní opatření

Stěžovatelka se dle Soudu nacházela ve zvlášť zranitelném postavení z důvodu mentálního postižení. Proto byla povinnost přijmout preventivní operativní opatření v tomto případě o to naléhavější a dotčené orgány jí měly věnovat zvýšenou pozornost (*mutatis mutandis X a ostatní proti Bulharsku*, cit. výše, § 197). Dle Soudu je nutno připsat zvláštní význam skutečnosti, že ke zneužívání zde došlo v kontextu vztahu důvěry a autority, což plynulo z toho, že útočník zastával pozici učitele a starosty ve vesnici, kde stěžovatelka s rodinou bydlela. Soud poukázal i na jeho negativní pověst ve vesnici,

zejména ohledně jeho chování vůči ženám. Příležitostí přijmout operativní opatření přitom orgány měly zejména v době posledního útoku hned několik. Soud především poukázal na to, že nejméně jedna z učitelek (třídní učitelka stěžovatelky, která měla být nejvíc obeznána s její zvláštní zranitelností) měla informaci, že by se A. G. mohl dopustit sexuálního útoku vůči stěžovatelce, již několik dní před útokem. Nepodnikla však žádné preventivní opatření, ani podezření nikomu neoznámila. Soud se zabýval i řešením situace vedením školy. Nikdo nebral nebo nechtěl brát vážně naléhavé volání žáčky, která A. G. při činu přistihla, ani se neujistili, že je stěžovatelka v pořádku. Třídní učitelka a ředitelka školy s ní sice promluvíly, ale jen ji poslaly domů, aniž by informovali rodinu či orgány. Ředitelka školy násilníka nijak nekonfrontovala.

3. Závěr

Ve světle uvedeného Soud shledal, že stát nesplnil povinnost ochránit stěžovatelku v pozici zranitelné žáčky státní školy před sexuálním útokem jejího učitele a veřejného činitele, když nezavedl vhodný legislativní a regulační rámec pro prevenci, odhalování a hlášení sexuálního zneužívání nezletilých, a když školní orgány nepřijaly potřebná opatření k účinné ochraně stěžovatelky před sexuálním zneužíváním. Došlo proto k porušení článku 3 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka dále namítala, že kvůli zveřejnění jejích osobních údajů a rozhodnutí v Datalexu došlo k porušení jejího práva na respektování soukromého života dle článku 8 Úmluvy.

Soud nejdříve uvedl, že občanskoprávní žaloba byla přímým důsledkem újmy, kterou A. G. stěžovatelce způsobil sexuálními útoky. Navíc soudy žádala, aby proces probíhal neveřejně a aby nedošlo ke zveřejnění informací ohledně řízení v databázi.

Soud připomněl, že pod pojem „soukromého života“ lze podřadit mnoho aspektů identity jednotlivce včetně zveřejnění jména bez souhlasu (*Axel Springer AG proti Německu*, č. 39954/08, rozsudek velkého senátu ze dne 7. února 2012, § 83). Tím spíše je třeba chránit děti vystavené násilí či zneužití v tak zranitelném postavení jako stěžovatelka (*Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH proti Rakousku*, č. 3401/07, rozsudek ze dne 17. ledna 2012, § 53).

Civilní soudy přitom k žádosti stěžovatelky nepřijaly žádné procesní rozhodnutí. Ve skutečnosti neproběhla ani žádná jednání, jelikož její žádost o náhradu nemajetkové újmy odmítly meritorně posoudit. Navzdory výslovné žádosti stěžovatelky však v databázi zveřejnily celé její jméno a adresu se všemi soudními rozhodnutími, které se jí týkaly, včetně informace, že byla obětí sexuálních útoků. Kdokoli tak mohl čin, jméno stěžovatelky i její rodinu identifikovat. To přitom mohlo být velmi traumatizující pro někoho, kdo žije v malé vesnici s převládajícími tradičními postoji. Soud proto shledal, že došlo k zásahu do práva na respektování soukromého života dle článku 8 Úmluvy.

Dále se Soud zabýval tím, zda byl tento zásah proveden v souladu se zákonem. Vláda nedokázala specifikovat právní základ zásahu. Soud proto shledal porušení článku 8 Úmluvy.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 ÚMLUVY

Závěrem se stěžovatelka dovolávala účinných vnitrostátních prostředků nápravy dle článku 13, spojených s jejími námitkami ke článku 3 Úmluvy, kvůli zamítnutí její žádosti o odškodnění za utrpenou nemateriální újmu.

Soud připomněl, že prostředek nápravy odpovídající požadavkům článku 13 musí být účinný nejen dle zákona, ale také v praxi. Odkázal na věc *Poghosyan a Baghdasaryan proti Arménii* (č. 22999/06, rozsudek ze dne 12. června 2012), v níž v podobných skutkových okolnostech a při totožné právní úpravě shledal porušení článku 13 Úmluvy. Vnitrostátní soudy přitom i po tomto odsuzujícím rozsudku Soudu odmítly stěžovatelce přiznat nárok na odškodnění. Soud situaci stěžovatelky viděl jako obdobnou ve zmíněné věci. Neměl proto důvod se od ní odchýlit a shledal porušení článku 13 Úmluvy.